

Sevinc Rövşən qızı MƏMMƏDOVA
Qərbi Kaspi Universiteti
E-mail: mmmdovasevinc025@gmail.com

ŞƏKİ İPƏK KOMBİNATININ MODERN ÜSLUBDA İNTERYER DİZAYN HƏLLİ

Xülasə

Məqalədə Şəki İpək kombinatının interyer dizaynının modern üslubda necə dəyişdiyindən bəhs edir. Yeni proqram təminatının, alətlərin və materialların təqdim edilməsi dizaynerlərin öz işlərinə və imkanlarına yanaşma tərzini dəyişir. Bu da Şəki ipək kombinatında da öz təsirlərini göstərmişdir. Texnologiya planlaşdırma mərhələsindən hazır məhsula qədər bir vaxtlar qeyri-mümkün olan dizaynların vizuallaşdırılmasını, yaradılmasını və icrasını asanlaşdırıb.

Açar sözlər: Interyer dizayn, texnologiya, modern dizayn, artırılmış reallıq, ipək sənayesi; tarixi perspektiv; ipəkçilik; ipək məmulatları,

UOT: 721.012

DOI: <https://doi.org/10.54414/EIVY4226>

Giriş

Şimali Azərbaycanda Şəki əsrlər boyu ipək istehsalının əsas mərkəzi və Qədim İpək Yolu boyunca mühüm dayanacaq yeri olmuşdur. Tacirlər və səyyahlar buradan gözəl ipək parçalar və qızılı ilə işlənmiş şallar alqı-satqı edib ixrac edirdilər və 15-ci əsrdən etibarən çəmən kimi Şəki ipəyi davamlılığı ilə məşhurlaşdı və yüksək qiymət aldı. İpək qurdları yerli bağlarda becərilirdi və yüzlərlə yerli mağaza ipək və ipək pal-tarlar istehsal edirdi. 16-cı əsrdə Şəki bütün Qafqazda ən mühüm ipək istehsalı mərkəzi idi və 1829-cu ildə ilk ipək fabriki tikildi. 1861-ci ildə Şəkidə dünyanın ən böyük ipək fabriklərindən biri tikildi və 19-cu əsrdə o, Fransa-nın ipək istehsalı mərkəzinə istinad edərək “Qafqaz Lionu” kimi tanınmağa başladı. Bu gün Şəkinin ipək fabriki şəhər mərkəzindən təxminən 15 dəqiqəlik məsafədə yerləşir və təbii boyalardan istifadə edərək ipək xalçalar, şallar və şərflər hazırlayır. Bitişik mağazada fabrikdə hazırlanmış nəfis ipək məmulatları satılır.

İpək istehsalı Neolit Çində Yanşao mədəniyyəti daxilində (e.ə. 4-cü minillik) yaranmışdır. Daha sonra dünyanın başqa yerlərinə çatsa da, ipək istehsalı sənəti eramızdan əvvəl 114-cü ildə İpək Yolu açılana qədər Çinlə məhdudlaşdı. Ticarət açıldıqdan sonra belə, Çin daha min il ipək istehsalı üzərində virtual inhisarını saxladı.

Çində ipəkdən istifadə yalnız geyimlə məhdudlaşmırdı və ipək yazı kimi bir sıra tətbiqlər üçün istifadə olunurdu. Geyimdə geyilən ipək rəngi də ictimai əhəmiyyət kəsb edirdi və Tan sülaləsi dövründə sosial təbəqənin mühüm bələdçisini təşkil edirdi.

İpəkçilik eramızın 300-cü ilində Yaponiyaya çatdı və 552-ci ilə qədər Bizans İmperiyası ipəkqurdu yumurtası əldə edə bildi və ipəkqurdu yetişdirməyə başlaya bildi; ərəblər də eyni zamanda ipək istehsal etməyə başladılar. İpəkçiliyin yayılması nəticəsində Çin ipək ixracı hələ də dəbdəbəli ipək bazarı üzərində hökmranlığını qoruyub saxlasa da, əhəmiyyətini itirdi. Səlib yürüşləri Qərbi Avropaya, xüsusən də Avropanın qalan hissəsinə ipək ixrac edən iqtisadi bəm görün bir çox İtaliya dövlətlərinə ipək istehsalını gətirdi. İstehsal texnikasındakı inkişaf da orta əsrlərdə (5-15-ci əsrlər) Avropada baş verməyə başladı, fırlanan təkər kimi qurğular ilk dəfə bu dövrdə peyda oldu. 16-cı əsrdə Fransa uğurlu ipək ticarətini inkişaf etdirmək üçün İtaliyaya qoşuldu, baxmayaraq ki, əksər digər xalqların özlərinin ipək sənayesini inkişaf etdirmək səyləri uğursuz oldu.

Sənaye İnqilabı Avropanın ipək sənayesinin çox hissəsinə dəyişdi. Pambıq əyirməsindəki yeniliklər sayəsində pambıq istehsalı xeyli ucuz-

laşdı və bu, pambıq istehsalının bir çox istehsalçıların əsas diqqət mərkəzinə çevrilməsinə səbəb oldu və daha bahalı ipək istehsalının azalmasına səbəb oldu. Yeni toxuculuq texnologiyaları ipək parça istehsalının səmərəliliyini artırdı; Bunların arasında tikmə dizaynı yüksək detallı ipəklərin istehsalı üçün hazırlanmış Jacquard dəzgahı da var idi. Bu dövrdə bir neçə ipəkqurdu xəstəliklərinin epidemiyası istehsalın aşağı düşməsinə səbəb oldu, xüsusən sənayenin heç vaxt tam bərpa olunmadığı Fransada.

20-ci əsrdə Yaponiya və Çin ipək istehsalında əvvəlki dominant rollarını bərpa etdilər və Çin indi yenidən dünyanın ən böyük ipək istehsalçısıdır. Neylon və polyester kimi yeni imitasiya ipək parçalarının artması, ipəyin bütün dünyada yayılmasını azaldı, daha ucuz və baxımını asanlaşdırıb. İpək indi yenidən dəbdəbəli mal kimi düşünülür və tarixi çiçəklənmə dövrü ilə müqayisədə əhəmiyyəti xeyli azalır. İpək Yolu və ticarət (2-8-ci əsrlər).

Çoxsaylı arxeoloji kəşflər göstərir ki, ipək çinlilər tərəfindən İpək Yolunun açılmasından xeyli əvvəl xarici ölkələrdə yüksək qiymətləndirilən dəbdəbəli materiala çevrilmişdir. Məsələn, Misirdə Padşahlar Vadisində, eramızdan əvvəl 1070-ci ilə aid mumiyanın məzarında ipək tapılıb.

Həm yunanlar, həm də romalılar - birincisindən daha gec - Serilərdən, "ipək xalqı"ndan danışdılar, bu termin Serika sakinləri üçün istifadə olunur, onların adı uzaq Çin krallığıdır. Bəzi tarixçilərin fikrincə, Romalıların ipəklə ilk əlaqəsi Suriya valisi Krassın legionları olub. Fərat çayı yaxınlığındakı Carrhae döyüşündə legionların Parfiya bayraqlarının parlaqlığına o qədər təəccübləndikləri və qaçdıqları deyilirdi.

Qərbə doğru İpək Yolu eramızın II əsridə Çinlilər tərəfindən açılıb. Pamir dağlarını keçməzdən əvvəl, dünyanın ən quraq yerlərindən biri olan Taklamakan səhrasının ya şimalına, ya da cənubuna gedən əsas yol Siandan ayrılır. Digər tacirlərlə ipək mübadiləsi aparmaq üçün bu yolu keçən karvanlar, ümumiyyətlə, 100-500 nəfər, həmçinin təxminən 140 kiloqram (310 funt) mal daşıyan dəvələr və yaklar təşkil edən böyük idi. Antakya və Aralıq dənizi sahilləri ilə əlaqəli marşrut, Xi'andan təxminən bir illik səyahət. Cənubda ikinci marşrut Yəmən, Birma

və Hindistandan keçərək şimal marşrutuna qayıtdı.

Eramızdan əvvəl 30-cu ildə Misirin fəthindən qısa müddət sonra Romalılar və Asiya arasında müntəzəm ticarət başladı, bu da Romalıların Uzaq Şərqdən gələn ipək parçaya olan iştahı ilə əlamətdar oldu və sonra parfiyalılar tərəfindən Romalılara yenidən satıldı. Roma Senatı əbəs yerə ipək geyinməyi həm iqtisadi, həm də mənəvi səbəblərə görə qadağan etməyə çalışdı. Çin ipəyinin idxalı böyük miqdarda qızılın Romadan getməsi ilə nəticələndi, belə ki, ipək paltarlar tənəzzül və əxlaqsızlıq əlaməti kimi qəbul edildi.

İpəkdən paltar görə bilirəm, əgər bədəni, hətta insanın ədəb-ərkanını gizlətməyən materialları paltar adlandırmaq olar. ...Yazıq kənz sü-rüsü zəhmət çəkir ki, zina nazik paltarından görünsün, ərinin arvadının cəsədi ilə heç bir yad və ya əcnəbidən artıq tanış olmasın.

Gənc Seneka, *Declamations Vol. I*.

Çin ipək, çay və çini, Hindistan ədviyyat, fil sümüyü, tekstil, qiymətli daşlar və bibər, Roma İmperiyası isə qızıl, gümüş, nəfis şüşə qablar, şərab, xalça və zinət əşyaları ixrac edirdi. "İpək Yolu" termini davamlı səyahəti nəzərdə tutsa da, marşrutu keçmiş çox az adam onu başdan-başa keçmişdir; əksər hallarda mallar müxtəlif marşrutlar üzrə bir sıra agentlər tərəfindən daşınırdı və oazis şəhərlərinin səs-küylü bazarlarında ticarət edilirdi. Antik dövrdə əsas tacirlər Hindistan və Baktriya tacirləri, ardınca eramızın 5-8-ci əsrlərində Soqd tacirləri, daha sonra ərəb və fars tacirləri idi.

Orta əsrlərin sonlarında dəniz ticarəti artdıqca İpək Yolunun quru yolları üzərindən transkontinental ticarət azaldı. Əsrlər keçdi, sivilizasiyalar və sülalələr formalaşdı, çiçəkləndi və ya məhv oldu, lakin Avropa və Asiya qitələrini birləşdirən yol sağ qaldı və genişləndi və İpək Yolu kimi tanındı. İpək Yolu Çin, Hindistan, Qədim Misir, Fars, Ərəbistan və Qədim Roma sivilizasiyalarının inkişafında mühüm amil olmuşdur. İpək, şübhəsiz ki, Çindən gələn əsas ticarət məhsulu olsa da, bir çox başqa mallar ticarət edildi və müxtəlif texnologiyalar, dinlər və fəlsəfələr, həmçinin bubon taunu ("Qara Ölüm") də ipək yolları boyunca səyahət etdi. İpək, atlaz, çətənə və digər nəfis parçalar, müşk, digər ətirilər,

ədviyyatlar, dərmanlar, ləl-cəvahirat, şüşə qablar və hətta rəvan, eləcə də qullar kimi dəbdəbəli mallar da daxil idi.

İpəkçiliyin global yayılması (IV-XVI əsrlər)

İpək Avropada və Asiyanın əksər hissəsində yaxşı tanınsa da, Çin bir neçə əsrlər boyu ipək istehsalına yaxın inhisar saxlaya bildi, imperiya fərmanı ilə müdafiə olundu və ipək qurdclarını və ya onların yumurtalarını ixrac etməyə cəhd edən hər kəsi ölümə məhkum etdi. Nihongi-yə görə, ipəkçilik ilk dəfə təxminən eramızın 300-cü ilində Yaponiyadan Çinə göndərilən bir sıra beynəlxalq tələbələrindən sonra, Yaponiyada düz və fiqurlu toxuculuq sənətini öyrətmək üçün dörd gənc çinli qızın işə götürülməsindən sonra Yaponiyaya çatdı. İpəkçilik texnikası sonralar 8-9-cu əsrlər arasında tez-tez aparılan diplomatik mübadilələr nəticəsində Yaponiyaya daha geniş miqyasda gətirildi.

Eramızdan əvvəl 4-cü əsrdən başlayaraq, ipək qızıl, fil sümüyü, at və ya qiymətli daşlara dəyişdirən tacirlər tərəfindən Helenistik dünyaya çatmağa başladı. Roma İmperiyasının sərhədlərinə qədər ipək müxtəlif məhsulların dəyərini qiymətləndirmək üçün pul standartına çevrildi. Ellinist Yunanıstan Çin mallarının yüksək keyfiyyətini qiymətləndirərək Aralıq dənizi hövzəsində tut ağacları əkmək və ipəkqurdu yetişdirmək üçün səy göstərdi, Sasani İranı isə Avropa və Bizansa istiqamətlənmiş ipək ticarətinə nəzarət edirdi. "İpək" üçün yunan sözü σῆρικός, Strabonun fikrincə, ipəyin ilk əldə edildiyi xalqın adı olan Seres (Σῆρες) sözündəndir. Yunan sözü latınca 'sericum' və nəticədə qədim ingiliscə 'sioloc' meydana gətirdi və sonralar orta ingiliscə "ipək"ə çevrildi.

Azərbaycanda Kombinatın tikintisinə 1926-cı ildən başlanılıb. Tikinti üçün 1854-cü ildə Nuxada fəaliyyətə başlamış fransız ipək kompaniyasının yeri – "kompaniya" adlanan ərazi seçilib. Tikinti vaxtı işçi çatışmazlığı olduğu üçün tikintiyə başçılıq edən mühəndis Kibizov Şimali Qafqaza ezam olunub və oradan kombinatın tikintisinə 360 nəfər yeni işçi gətirib.

Kombinat 5 noyabr 1931-ci il tarixdə – Böyük Oktyabr sosialist inqilabının 14-cü ildönümünü ərəfəsində təntənəli şəkildə fəaliyyətə başlayıb. İstifadəyə verilərək əyirici sexində 162 dəzgah olub. Bir il sonra işə düşmüş toxucu

sexində isə 126 dəzgah olub və həmin sex gündə 6 min 400 metr parça toxumaq gücünə malik idi.

Kəlağay — Azərbaycan qadınlarının ipək saplardan hazırlanmış dördbucaqlı baş örtüyü. Ölkənin qərb bölgələrində ona "çarqat" da deyirlər. Kəlağayı dəsmalında gözəllik, ləyaqət, sədaqət və ehtiram rəmzləri ilə yanaşı, Odlar yurdunun qədim tarixi, mədəniyyəti və adət-ənənələri də öz əksini tapıb.

Qeyd edək ki, Azərbaycan kəlağayı UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Reprezentativ Siyahısına daxil edilib.

Bütün yollar Şəkiyə aparır

Kəlağayı istehsalı Azərbaycanda qədim zamanlardan məlumdur. Yüksək keyfiyyətli kəlağayı Təbriz, Gəncə, Şamaxı, Şəki və Naxçıvan şəhərlərində istehsal olunurdu. Bu gün kəlağayı bir çox rayonlarda istehsal olunsa da, bu sənət daha çox Bakıdan 165 km şimal-qərbdə yerləşən Basqal şəhərində, həmçinin eyni istiqamətdə 320 km aralıda yerləşən Şəki şəhərində yayılmışdır. Bu rayonlarda kəlağayı istehsalının keyfiyyətinin və yayılmasının əsas amili Şəki ipəyidir. Daha sonra kəlağayı hazırlamaq üçün istifadə edilən parça istehsalı uzun tarixə malik uzun bir prosesdir. Azərbaycanda ipəkçilik çoxdan yayılmış və inkişaf etmişdir. Araşdırmalar göstərir ki, Şəkidə ipəkçiliyin tarixi iki minillikdən çoxdur. Şəki uzun illər Azərbaycanın və bütün Qafqazın ipəkçilik mərkəzi statusunda qaldı. Dünyanın ən böyük ipək fabriki 19-cu əsrdə Şəkidə fəaliyyət göstərirdi. Şəki ipəyi təkcə Azərbaycanda deyil, Şərq, Avropa və Rusiya ölkələrində tanınıb və yüksək qiymətləndirilib. II Nikolayın hakimiyyəti illərində Rusiya İmperiyasının əskinaslarının süqutunun və tez köhnəlməsinin qarşısını almaq üçün beş yüz rubl nominalda olan əskinasların tərkibinə Şəki ipəyi əlavə edilmişdir. 1862-ci ildə Londonda keçirilən beynəlxalq sərgidə Şəki ipəyi medalla təltif edilmişdir. Fransız Leon şirkətinin Saint-Etienne şirkəti Şəki ipəyinin daimi müştərilərindən biri idi. Təəccüblü deyil ki, XIX əsrin əvvəllərində ipək istehsalı sahəsində uğurlarına görə Şəkini Fransanın ipək paytaxtı ilə müqayisə edərək Qafqaz Leonu adlandırırdılar. Şəki ipəyindən tikilmiş geyimlər, tikmələr və baş örtükləri də yüksək qiymətləndirilir. Məhz buna görə də kəlağayı istehsalı ilə məşğul olan sənətkarlar özləri Basqalda işləsələr də, Şəki ipəyini

almağa üstünlük verirdilər. Beləliklə, iki bölgənin müəyyən qədər uzaq olmasına baxmayaraq, onları “ipək sapları” möhkəm birləşdirirdi. Müxtəlif illərdə Azərbaycanda olmuş səyahətçilər və diplomatlar, məsələn, Adam Olearius, Entoni Cenkinson, Övliya Çələbi, Aleksandr Düma, Fedot Kotov öz səyahət qeydlərində kəlağayı haqqında məlumat vermişlər. 1870-ci ildə Basqallı kəlağayı Londonda keçirilən sərgidə gümüş medal qazandığı da məlumdur.[1]

Sənətkarlığın astanası:

Kəlağayı istehsalının çoxəsrlik tarixi mürəkkəb prosesi əhatə etdiyindən istehsalda bir sıra peşələrin nümayəndələri - dərzi (kəlağayı yaradan), kəlağayı parça boyayan, naxış ustası (hazır trafaretlərdən istifadə edərək naxışlar yaratmaq) məşğul olurlar. və ornamentalist. 125 qram ağırlığında, üzükdən asanlıqla keçən bu baş yorğanının hazırlanması iki gün ərzində naxışların rənglənməsi və tətbiqi tələb olunur və nə qədər qərribə səslənsə də, bu qadın baş örtüyü adətən kişilər tərəfindən hazırlanır, çünki yalnız onlar ağır işin öhdəsindən gələ bilirlər. qaynayan boyalar və ağır trafaretlərlə bağlıdır.

Hazır kəlağayı yüksək temperaturda rəngləmək böyük zəhmət, ustalıqla məharət və incə dad hissi tələb etdiyindən qadın yorğanının istehsal prosesində boya ən vacib sayılır. Əsasən ağ, qara, soğan və yaşıl rənglərdə, ölçüləri 150x150 sm, həmçinin 160x160 sm olan kəlağayı rəngləməsində zirinc, cənnət alma, zəfəran, qarağat və digər bitkilərdən alınan təbii boyalardan istifadə edilmişdir. İpək parçalar gələcəkdə solmaması üçün qaynadılır. Həqiqətən də, kəlağayı köhnələ bilər, lakin heç vaxt orijinal rəngini itirmir.

Boyandıqdan sonra material qurudulur, hamarlanır və sonra bəzədilməyə başlayır. Kəlağayı naxışları taxta və ya metal trafaret istifadə edərək tətbiq olunur. Kəlağayın Yelyan (kənarları), bəzən isə Xonça (orta) həndəsi və ya ixtiyari naxışlarla basmanahış üsulu ilə (təzyiqlə hopdurma) bəzədilmişdir. Kəlağaya tətbiq edilən naxışlar məna daşıyır və əsrlər boyu dəyişməz qalır. Əsas naxışlı xətt butadır - Azərbaycan ornament almasının ən geniş yayılmış elementlərindən biri kimi. Buta rəmzdır, badamvari naxışlı, yuxarı ucu uclu əyridir. Bir şey o,

yumruğa bükülmüş əlin alt hissəsinin izini xatırladır. Ehtimal olunur ki, Azərbaycanda geniş yayılmış bu ornament tarixin dərinliklərinə gedib çıxır.

Hər bölgənin kəlağayı yaylığın kənarlarına vurulan ornamentlərə görə fərqlənir. Şəki və Basqaldan gələn Kəlağayda “Şah buta”, “Saya buta” və “Hırda buta” naxışlarına ən çox rast gəlinir. Kəlağay “Xeyratı”, “Soğanı”, “İstiotu”, “Albuharı”, “Abi”, “Elyani” Yaxın Şərq və Qafqaz xalqları arasında da məşhur idi.

Kəlağayı naxışlarında bəzi forma və motivlər başqa şeylərlə yanaşı, yerli əhalinin məişətini də əks etdirirdi. Belə ki, qənnadı və çörək məmulatlarında kəlağayı naxışlarının elementlərinə rast gəlmək olar. Pərdə gözəllik və saflıq rəmzi kimi Azərbaycan folklorunda, poeziyasında və dekorativ sənətində tez-tez xatırlanır. Təbii ki, bütün bu amillər ona gətirib çıxarmışdır ki, kəlağayı ornamentləri dünyanın digər xalqlarının sənətində öz yerini tapmışdır.

Müasir dövrdə ipək (1760-indiki)

Sənaye İnqilabı

Sənaye İnqilabının başlanğıcı, Böyük Britaniyanın pambıq sənayesinin başçılıq etdiyi diqqətəlayiq texnoloji yeniliklərlə, ümumiyyətlə, toxuculuq sənayesində kütləvi bum ilə əlamətdar oldu. İlk illərində parça istehsalının müxtəlif mərhələləri arasında tez-tez texnoloji innovasiyalarda fərqlər var idi ki, bu da bir-birini tamamlayan yenilikləri təşviq edirdi. Məsələn, iplik toxuculuqdan daha sürətlə inkişaf edirdi. İpək sənayesi isə ipəkçilikdəki yeniliklərdən heç bir fayda əldə etmədi, çünki ipək toxunmaq üçün iplik tələb etmirdi. Bundan əlavə, gümüş və qızıl ipək brokerların istehsalı çox incə və dəqiq bir proses idi, hər rəngin özünəməxsus servise ehtiyacı var. 17-18-ci əsrlərdə bir-birinin ardınca bir çox irəliləyişlərlə ipək istehsalının sadələşdirilməsi və standartlaşdırılması istiqamətində irəliləyişlər əldə olunmağa başlandı. Bouchon və Falcon-un delikli kart dəzgahı 1775-ci ildə ortaya çıxdı, daha sonra Jacques de Vaucanson tərəfindən təkmilləşdirildi. Daha sonra, Joseph-Marie Jacquard Falcon və Vaucanson dizaynlarını təkmilləşdirərək, inqilabi Jacquard dəzgahını təqdim etdi, bu, bir sıra perfokartların mexaniki şəkildə düzgün ardıcılıqla işlənməsinə imkan verdi. Jacqu-

ard toxucu dəzgahının perfokartları müasir kompüterin birbaşa xəbərcisi idi, çünki onlar proqramlaşdırıla bilən (məhdud) bir forma verdilər. Perfokartların özləri kompüterlərə ötürülürdü və 1970-ci illərdə köhnəlməsinə qədər hər yerdə mövcud idi. 1801-ci ildən, tikmə üslubunda dizaynlar, naxışlı parçaları təqlid etməkdə Jacquard dəzgahının effektivliyinə görə yüksək mexanikləşdirilmiş hala gəldi. Jacquard dəzgahlarının arxasında duran mexanizm həttə mürəkkəb dizaynların kütləvi istehsalına imkan verirdi. Jacquard dəzgahı dərhal işsizliyə səbəb olmaqda günahlandırılan işçilər tərəfindən pisləndi, lakin tezliklə sənaye üçün həyati əhəmiyyət kəsb etdi. Toxucu dəzgahı 1806-cı ildə ictimai mülkiyyət elan edildi və Jakkard hər bir dəzgahda pensiya və qonorarla mükafatlandırıldı. 1834-cü ildə təkcə Lionda cəmi 2885 jakkard dəzgahı var idi.[5] 1831-ci ildə Canut üsyanı Sənaye İnqilabının daha böyük fəhlə üsyanlarının bir çoxunu qabaqcadan xəbər verdi. Canutlar, Marşal Soultun başçılıq etdiyi ordunun qanlı repressiyasına qədər onu tərk etməkdən imtina edərək Lion şəhərini işğal etdilər. Birinciyə bənzər ikinci üsyan 1834-cü ildə baş verdi.

Müasir dövrdə ipək

Avropadakı böhrandan sonra Yaponiyada ipəkçiliyin modernləşdirilməsi onu dünyanın ən qabaqcıl ipək istehsalçısına çevirdi. 20-ci əsrin əvvəllərində sürətlə sənayeləşən Yaponiya dünya xam ipəyin 60 faizini istehsal edirdi, ən çox ixracı Yokohama limanı vasitəsilə həyata keçirirdi. İtaliya böhrandan çıxma bildi, lakin Fransa bacarmadı. Avropada urbanizasiya bir çox fransız və italyan kənd təsərrüfatı işçilərinin daha gəlirli fabrikləri üçün ipək yetişdirilməsini tərk etdiyini gördü. Boşluğu doldurmaq üçün Yaponiyadan xam ipək gətirilirdi. Əvvəllər xammal (barama və xam ipək) ixracatçısı olan Asiya ölkələri getdikcə daha çox hazır geyim ixrac etməyə başladılar.

İkinci Dünya Müharibəsi illərində Yaponiyadan ipək tədarükü kəsildi, ona görə də qərb ölkələri əvəzədicilər tapmağa məcbur oldular. İpəyi əvəz edən paraşüt və corab kimi məhsullarda neylon kimi sintetik liflərdən istifadə edilirdi. Müharibədən sonra belə, ipək bahalı lüks məhsul olaraq qalmasına baxmayaraq, itirilən bir çox bazarları geri qaytara bilmədi. Müha-

ribədən sonra Yaponiya texnologiyasının təkmilləşməsi və proteksionist bazar siyasəti sayəsində dünyanın ən qabaqcıl xam ipək ixracatçısı oldu və bu mövqeni 1970-ci illərə qədər saxladı. Sintetik liflərin əhəmiyyətinin davamlı artması və proteksionist iqtisadiyyatın zəifləməsi ipək istehsalının azalmasına səbəb oldu. Yaponiya ipək sənayesi idi və 1975-ci ilə qədər artıq xalis ipək ixracatçısı deyildi. Çin Xalq Respublikası özünün son iqtisadi islahatları ilə dünyanın ən böyük ipək istehsalçısına çevrilib. 1996-cı ildə o, 81.000 dünya istehsalından 58.000 tonu, 13.000 tonla Hindistandan sonra gəlir. Yaponiya istehsalı indi marjinaldır, cəmi 2500 tondur. 1995-1997-ci illər arasında Çin ipək istehsalı əvvəlki qıtlığı xatırladan qiymətləri yüksəltmək məqsədilə 40% azaldı. 2006-cı ilin dekabrında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası ipək və digər təbii liflərin profilini yüksəltmək üçün 2009-cu il Beynəlxalq Təbii Liflər İli elan etdi.

Nəticə

Məqalədən anlaşılar ki, texnologiyanın Şəki İpək kombinatının interyer dizaynına təsiri əhəmiyyətli olub, dizaynerlərin işlərinə yanaşma tərzini və əllərində olan imkanları dəyişdirib. Dizaynerlər yeni proqram təminatı, alətlər və materiallarla daha dəqiq, səmərəli və innovativ dizaynlar yarada bilirlər. Lakin yenə də əl əməyinə üstünlük verərək tarixini daha çox yaşatmağa davam edirlər. Texnologiya inkişaf etməyə davam etdikcə, biz yalnız daxili dizaynın gələcəyi üçün maraqlı imkanları təsəvvür edə bilərik. Bununla belə, insan əməyinin keyfiyyətini və üstünlüyünü əks etdirilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan tarixi. Uzaq keçmişdən 1870-ci illərə qədər (red. S. Əliyarov). Bakı, Azərbaycan, 1996
2. Abdullayev G.B. XVIII əsrdə Azərbaycan və Rusiya ilə münasibətlər. Bakı. AN Az. SSR, 1965
3. Afanasi Nikitinin üç dəniz üzərində yelkəni 1466-1472 ed. SSRİ Elmlər Akademiyası, M.- L., 1948.
4. Azərbaycan tarixi. 3-cü cild, XIII-XVIII əsrlər, (red. Hey. O.Əfəndiyev və b.). Bakı, Elm, 1999

5. Avdeyev M. Azərbaycanda ipəkçilik (1925/26 - 1929/30). Bakı, Azpoliqraftrest., 1926
6. E. M. Şahmalıyev. XVI əsrdə Avropa dövlətlərinin Yaxın Şərqdə ticarət siyasəti tarixindən, Bakı, 1958-ci il.
7. Əliyev ZH (2019) Azərbaycanda kənd təsərrüfatının problemləri və onun inkişaf perspektivləri. Bitki Elmləri və Bitki Mühafizəsi Jurnalı 2(1): 104
8. Lətif, H. E. J. M. J. o. S. S. (2015). İstehsalın diversifikasiyası məsələlərinin tədqiqinin bəzi problemləri haqqında
9. Bertrand Gille. Texnikaların tarixi, Gallimard, coll. La Pléiade, 1978 (ISBN 978-2-07-010881-7)(Fransızca)
10. Didro və d'Alembert ensiklopediyası (fransızca)
11. Catherine Jolivet-Lévy və Jean-Pierre Sodini, "Bizans", Universalis Encyclopædia, 2006. (Fransızca)
12. "İpək, 4000 illik dəbdəbə və səhvət", Historia, №648, dekabr 2000. (Fransızca)
13. Ron Cherry, "İpəkçilik", Amerika Entomoloji Cəmiyyəti CED1: İpəkçilik tarixi
14. Aşpa, Robert. Tekstil Lifləri Təlimatları Cild. 1: Təbii liflər. Cambridge: Woodhead, 1999.

Севинд Ревшан МАМЕДОВА

Западно-Каспийский университет

Э-почта: mmmdovasevinc025@gmail.com

СОВРЕМЕННЫЙ ДИЗАЙН ИНТЕРЬЕРА ШЕКИ ИПЕК ФАБРИКИ

Резюме

В статье рассказывается о том, как изменился дизайн интерьера Шекинской шелковой фабрики в современном стиле. Внедрение нового программного обеспечения, инструментов и материалов меняет подход дизайнеров к своей работе и возможностям. Это сказалось и на Шекинском шелковом комбинате. Технологии упростили визуализацию, создание и реализацию некогда невозможных проектов — от стадии планирования до готового продукта.

Ключевые слова: Дизайн интерьера, технологии, современный дизайн, дополненная реальность, шелковая промышленность; историческая перспектива; шелководство; шелковые изделия.

Sevinj Rovshan MAMMADOVA

Western Caspian University

Email: mmmdovasevinc025@gmail.com

INTERIOR DESIGN SOLUTION OF MODERN STYLE OF SHAKI SILK FACTORY

Summary

The article talks about how the interior design of Sheki Silk Factory changed in modern style. The introduction of new software, tools and materials is changing the way designers approach their work and opportunities. This also had its effects in the Sheki silk factory. Technology has made it easier to visualize, create, and execute once-impossible designs from the planning stage to the finished product.

Keywords: Interior design, technology, modern design, augmented reality, silk industry; historical perspective; sericulture; silk goods